

УДК 343.32(477)

Олена Сергіївна Володавська,
кандидат юридичних наук, доцент
(Харківський національний університет
внутрішніх справ, Харків)

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 330 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ, ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

Проаналізовано предмет злочину, передбаченого ст. 330 Кримінального кодексу України. Визначено поняття «відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни». Внесено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України щодо досліджуваного складу злочину.

Ключові слова: *службова інформація, предмет злочину, оперативно-розшукова діяльність, контррозвідувальна діяльність, оборона країни.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ. У кримінальному праві проблема вивчення предмета злочину завжди знаходиться в центрі уваги. Однак досі тривають спори щодо визначення предмета злочину. Наприклад, такі вчені, як О. М. Трайнін, М. І. Загородников, Є. А. Фролов, С. Ф. Кравцов, М. І. Бажанов, А. В. Наумов, П. С. Матишевський, наводячи визначення предмета злочину, ототожнювали його з речами матеріального світу. Проте сучасні дослідження доводять, що предметом злочину можуть бути не тільки

© О. С. Володавська, 2015

речі матеріального світу, а й певні об'єктивно існуючі явища, утворення, матеріальна або інша субстанція, зокрема інформація.

Підтримую точку зору Є. В. Лашука, який зазначає, що предмет злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, яка знаходить свій прояв у матеріальних цінностях (котрі людина може сприймати органами чуття чи фіксувати спеціальними технічними засобами), із приводу яких та шляхом безпосереднього впливу на які (або без такого впливу) вчиняється злочинне діяння [1].

Однією з кримінально-правових норм, в яких предмет злочину є обов'язковою ознакою складу злочину, виступає ст. 330 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що має назву «Передача або збирання відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни».

МЕТОЮ СТАТТІ є аналіз предмета злочину, передбаченого ст. 330 КК України, визначення поняття «відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни».

Не можна стверджувати, що законодавець звернув увагу на необхідність криміналізації цього складу злочину тільки тепер. Однак раніше відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, окремими кримінально-правовими засобами не охоронялися. Цей різновид інформації з обмеженим доступом охоплювався поняттям «державна таємниця» і тому був предметом таких складів злочинів, як шпигунство та державна зрада.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Формування сучасної норми про кримінальну відповідальність за передачу або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони, починається з Уложення про покарання кримінальні і виправні 1885 р. та Кримінального уложення 1903 року. До прийняття КК УРСР 1922 р. окремими кримінально-правовими засобами охоронялися державна, банківська, кредитна, податкова, акціонерна, торговельна, комерційна, канцелярська та приватна таємниці, таємниця листування. У КК УРСР 1922 р. кримінальна відповідальність була передбачена тільки за розголошення державної, військової таємниць та економічних відомостей, що не є за своїм змістом спеціально охоронюваною державною таємницею, але не підлягають розголошенню у зв'язку з прямою заборонаю закону чи розпорядженням керівників

відомств, установ і підприємств. Додамо, що законодавець був послідовним, підтвердженням цього є те, що КК УРСР 1927 р. також містилися норми щодо кримінальної відповідальності за розголошення таємниці попереднього слідства, дізнання чи ревізійного обстеження.

Детальне розмежування кримінальної відповідальності за незаконне поводження з інформацією з обмеженим доступом було передбачено КК УРСР 1960 р. Однак на той час відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони, окремими кримінально-правовими засобами не охоронялися.

Поняття «службова таємниця» вперше було введено законодавцем у 1984 р., також за передачу чи збирання з метою передачі її іноземним організаціям або їх представникам була встановлена кримінальна відповідальність. Проте з набранням чинності КК України 1 вересня 2001 р. ця норма зазнала суттєвих змін. На той час вона мала назву: «Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави» і була розроблена з урахуванням законів України «Про інформацію» від 02.10.1992 р., «Про державну таємницю» від 21.01.1994 р., Інструкції «Про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави» від 27.11.1998 р. та інших.

У 2011 р. набрав чинності Закон України «Про доступ до публічної інформації» [2]. Врахувавши положення цього Закону, законодавцем були внесені зміни й до КК України. Згідно зі ст. 330 КК України в редакції Закону від 13.01.2011 р. кримінальна відповідальність передбачалася за передачу або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства.

Таким чином, законодавець відмовився від юридичної конструкції права власності на інформацію, під яким розуміли право володіння, користування та розпорядження інформацією, замінивши її на поняття «володіння».

Під «володінням» у преамбулі та інших положеннях Закону розуміється характеристика фактичного стану, тобто факт контролю суб'єкта над певною інформацією як нематеріальним об'єктом (інформація зберігається у суб'єкта в зафіксованому на матеріальному носії вигляді або іншим чином доступна йому) [3, с. 35].

У цьому конспекті вважаємо за потрібне додати, що право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію є одним із конституційних прав людини. Відповідно до Цивільного кодексу України право на інформацію вважається одним з особистих немайнових прав разом із правом на ім'я, свободу пересування, мирні зібрання тощо. Водночас інститут права власності врегульований в окремій Книзі третій Цивільного кодексу, в якій воно визначено як "право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб" (ст. 316). Під «річчю» розуміється «предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки» (ст. 179), а під «майном» – «окрема річ, сукупність речей, а також майнові права та обов'язки» (ст. 190). На відміну від речей і майна поняття «інформація», разом із «результати інтелектуальної творчої діяльності» та «особисті немайнові блага», визначено у главі 15 «Нематеріальні блага» Цивільного кодексу (ст. 200) [4]. Це зумовило відмову від хибної конструкції «право власності на інформацію» та вилучення із Закону «Про інформацію» поняття «конфіденційна інформація, що є власністю держави». Закріплення можливості «власності» держави на інформацію мало також негативні практичні наслідки для реалізації права на інформацію належними суб'єктами цього права (фізичними особами та юридичними особами приватного права), оскільки дозволяло посилалися на право держави «володіти, користуватися та розпоряджатися» інформацією, хоча це фізично неможливо (інформація є нематеріальним об'єктом), і нівелювало право на інформацію [3, с. 67].

Однак вказаними вище змінами до ст. 330 КК України законодавець не обмежився. Так, 27.03.2014 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [5]. Згідно з цим Законом у ст. 330 КК України у назві слова «конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави» замінено словами «службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни»; в абзаці першому частини першої слова «економічних, науково-технічних або інших відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка знаходиться у володінні держави» замінено словами «відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни».

Таким чином, на сьогодні ст. 330 КК України має наступну редакцію: «передача або збирання з метою передачі іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам відомостей, що станов-

лять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, особою, якій ці відомості були довірені або стали відомі у зв'язку з виконанням службових обов'язків, за відсутності ознак державної зради або шпигунства».

У диспозиції ст. 330 КК України прямо вказано, що предметом цього злочину є відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни.

Відповідно до ст. 9 Закону України «Про доступ до публічної інформації» до службової може належати така інформація:

- 1) що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрішньому службову кореспонденцію, доповідні записки, рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напрямку діяльності установи або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом прийняття рішень і передують публічному обговоренню та/або прийняттю рішень;
- 2) зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці [2].

Зауважимо, що предметом злочину, передбаченого ст. 330 КК України, визнається тільки та службова інформація, яка віднесена до другої категорії, тобто інформація зібрана у процесі, по-перше, оперативно-розшукової діяльності; по-друге, контррозвідувальної діяльності; а також, по-третє, інформація у сфері оборони. Розглянемо детальніше.

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [6].

Отже, інформацію, зібраною у процесі оперативно-розшукової діяльності, можна вважати інформацію, зібрану у процесі пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій із метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність», контррозвідувальна діяльність – це спеціальний вид діяльності у сфері забезпечення державної безпеки, яка здійснюється з використанням

системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, спрямованих на попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України [7].

Інформацією, зібраною в процесі контррозвідувальної діяльності, можна визнати інформацію, зібрану, по-перше, у процесі добування, аналітичної обробки та використання інформації, що містить ознаки або факти розвідувальної, терористичної та іншої діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; по-друге, у процесі протидії розвідувальній, терористичній та іншій діяльності спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на шкоду державній безпеці України; по-третє, у процесі розроблення і реалізації заходів щодо запобігання, усунення та нейтралізації загроз інтересам держави, суспільства та правам громадян.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про оборону» під обороною України розуміється система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту [8].

При вирішенні питання щодо віднесення інформації до предмета злочину, передбаченого ст. 330 КК України, обов'язково слід звернути увагу на те, що ця інформація не повинна становити державну таємницю.

У Законі України «Про державну таємницю» визначено, що до державної таємниці у порядку, встановленому цим Законом, належить, зокрема, інформація у сфері оборони та безпеки та охорони правопорядку [9].

Вважаємо за доречне уточнити, що до державної таємниці відносять інформація у сфері оборони: по-перше, про зміст стратегічних і оперативних планів та інших документів бойового управління, підготовку та проведення військових операцій, стратегічне та мобілізаційне розгортання військ, а також про інші найважливіші показники, які характеризують організацію, чисельність, дислокацію, бойову і мобілізаційну готовність, бойову та іншу військову підготовку, озброєння й матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань; по-друге, про напрями розвитку окремих видів озброєння, військової і спеціальної техніки, їх кількість, тактико-технічні характеристики, організацію і технологію виробництва, наукові, науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, пов'язані з роз-

робленням нових зразків озброєння, військової і спеціальної техніки або їх модернізацією, а також про інші роботи, що плануються або здійснюються в інтересах оборони країни; по-третє, про дислокацію, характеристики пунктів управління, зміст заходів загальнодержавного та регіонального, у разі необхідності міського і районного, рівнів, щодо приведення у готовність єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій до виконання завдань в особливий період та про організацію системи зв'язку (оповіщення) в особливий період, можливості населених пунктів, регіонів і окремих об'єктів щодо евакуації, розосередження населення і забезпечення його життєдіяльності; забезпечення виробничої діяльності об'єктів національної економіки у воєнний час; по-четверте, про геодезичні, гравіметричні, картографічні та гідрометеорологічні дані і характеристики, які мають значення для оборони країни.

До державної таємниці у сфері державної безпеки та охорони правопорядку належить інформація, по-перше, про особовий склад органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність або розвідувальну чи контррозвідувальну; по-друге, про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати оперативно-розшукової, розвідувальної і контррозвідувальної діяльності; про осіб, які співпрацюють або раніше співпрацювали на конфіденційній основі з органами, що проводять таку діяльність; про склад і конкретних осіб, що є негласними штатними працівниками органів, які здійснюють оперативно-розшукову, розвідувальну і контррозвідувальну діяльність.

При формулюванні диспозиції ст. 330 КК України поза увагою законодавця залишилася чітка вказівка на відмежування службової інформації та інформації, яка становить державну таємницю. Вважаємо, що цей недолік слід усунути шляхом внесення відповідних змін до диспозиції ст. 330 КК України.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, враховуючи вищевикладене, можемо зазначити, що предметом злочину, передбаченого ст. 330 КК України, визнаються відомості, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни, саме інформація, а не документ, якому присвоюється гриф «для службового користування».

Необхідно внести зміни до диспозиції ст. 330 КК України, а саме слова «відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни» доповнити словами «які не віднесено до державної таємниці».

Список використаних джерел

1. Кримінальне право. Загальна частина: мультимедійний навчальний посібник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.naiau.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T6/T6_P4.html
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. // Відомості Верховної Ради України, 2011, № 32, ст. 314 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/paran236#n236>
3. Закон України «Про доступ до публічної інформації». Науково-практичний коментар. – К., 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/comment_api_final.pdf
4. Котляр Д. Правова природа та підходи до регулювання комерційної таємниці / Д. Котляр // Часопис Парламент. – № 3. – 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.parlament.org.ua/index.php?action=magazine&id=9&ar_id=572&iar_id=605&as=2
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про інформацію» та Закону України «Про доступ до публічної інформації»: Закон України від 27.03.2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 22. – Ст. 816. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1170-18/page>
6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
7. Про контррозвідувальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/374-15>
8. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 9. – Ст. 106. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>
9. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3855-12>

Стаття надійшла до редакції 10.04.2015.

Елена Сергеевна Володавская,

кандидат юридических наук, доцент

(Харьковский национальный университет внутренних дел,
Харьков, Украина)

**УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ПРЕДМЕТА ПРЕСТУПЛЕНИЯ,
ПРЕДУСМОТРЕННОГО СТАТЬЕЙ 330 УГОЛОВНОГО КОДЕКСА УКРАИНЫ,
ПО ДЕЙСТВУЮЩЕМУ УГОЛОВНОМУ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВУ**

Представлен анализ предмета преступления, предусмотренного ст. 330 Уголовного кодекса Украины. Приведено определение понятия «сведения, составляющие служебную информацию, собранную в процессе оперативно-розыскной, контрразведывательной деятельности, в сфере обороны страны. Внесены предложения по совершенствованию законодательства Украины относительно исследуемого состава преступления.

Ключевые слова: служебная информация, предмет преступления, оперативно-розыскная деятельность, контрразведывательная деятельность, оборона страны.

Olena S. Volodavska,

candidate of law sciences, assistant professor

(Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine)

**CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE CRIME'S OBJECT UNDER
THE ART. 330 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE UNDER THE CURRENT
CRIMINAL LAW**

The problem of studying the object of a crime in criminal law is always in the spotlight. But still there are ongoing disputes concerning the definition of the crime's object.

One of the criminal and legal norms, where the object of a crime is mandatory feature of the offence is the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine, which is called transfer or collection of knowledge that constitutes official information gathered in the course of operative and search, counter-intelligence activities in the field of the national defense.

The article's objective is the analysis of the object of a crime under the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine, the definition of the concept knowledge that constitutes official information gathered in the course of operative and search, counter-intelligence activities in the field of the national defense.

The object of the crime under the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine is recognized first, the information collected in the course of operative and search activity; secondly, the information collected in the course of counter-intelligence activity; thirdly, the information in the field of the national defense.

The information gathered in the course of operative and search activity can be determined the information collected in the process of finding and fixing

of evidence about illegal acts of individuals and groups, liability for which is under the Criminal Code of Ukraine, intelligence and subversive activities of foreign special services and organizations aiming at suppression of offences and in the interests of criminal proceedings, as well as obtaining information in the security interests of citizens, society and the state.

The information gathered in the course of counter-intelligence activity can be determined information collected first, in the process of extraction, analytical processing and use of information that has features or evidence of intelligence, terrorism and other activities of foreign special services and organizations, some groups and individuals harming the national security of Ukraine; secondly, in the process of counteracting counter-intelligence, terrorism and other activities of special services of foreign states and organizations, some groups and individuals harming the national security of Ukraine; thirdly, in the process of developing and implementing the measures to prevent, eliminate and neutralize threats to the interests of the state, society and the rights of citizens.

Information in the field of defense is the information collected in the course of political, economic, social, military, scientific, scientific and technical, IT, legal, organizational and other measures of the state concerning preparation for armed defense and its protection in case of military aggression or armed conflict.

Solving the issue of classifying information to the crime's object under the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine, we should obligatory pay attention to the fact that this information must be of the state secret.

Conclusions. The crime's object under the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine is knowledge that constitute official information gathered in the course of operative and search, counter-intelligence activities in the field of the national defense. The object of the crime is information itself, but not a document, which is marked "for official use only".

It is offered to amend the disposition of the Art. 330 of the Criminal Code of Ukraine, namely the words "knowledge that constitutes official information gathered in the course of operative and search, counter-intelligence activities in the field of the national defense" with the words "which are not classified as the state secrets".

Key words: *official information, object of a crime, operative and search activity, counter-intelligence activity, defense of the country.*

